

Aydın, Nazmiye, “Trabzon’da Kadını Giydiren Terziler; Terzi Kızlar Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8/16, ss.579-615.
DOI: 10.31765/karen.1147469

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Öğr. Gör.,
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü,
Trabzon/TÜRKİYE
✉ nazmiyeaydin@ktu.edu.tr

ORCID : 0000-0002-3358-671X

Anahtar Kelimeler: Sürel Ailesi, Terzi, Trabzon’da Terzilik, Terzi Kızlar, Diktikleri Giysiler

Keywords: Sürel Family, Tailor, Tailoring in Trabzon, The Tailor Girls

TRABZON’DA KADINI GIYDİREN TERZİLER; TERZİ KIZLAR ÖRNEĞİ*

Nazmiye AYDIN**

Öz: Dünyanın en eski mesleklerinden biri olan terzilik, Osmanlı İmparatorluğu’nda çoğunlukla gayrimüslimlerin elindeki mesleklerden biri olmuştur. Paris Terzi Akademisi üyesi Behire Hakkı Hanım 1913 yılında İstanbul’da “Türk Kadınları Biçki Yurdu Derneği” kurmuş, amacı en temel ihtiyaç olan giyim eşyalarının dikişi için ödenen çok büyük ücretlerin gayrimüslimlere ve yabancılara gitmesini engellemek olan bu dernekte birçok kadın dikiş öğrenerek hayatını kazanmış, sefaletten kurtulmuştur. Daha sonraki yıllarda Anadolu’nun pek çok şehrinde yaygınlaşan Biçki- Dikiş yurtları, bir meslek öğretilen yer olmanın yanında kadının modernleşmesinde öncü bir rol oynamıştır.

Trabzon’da ilki 1925 yılında açılıp, 1930’lu yıllarda yaygınlaşan bu biçki- dikiş yurtlarına devam eden genç kızlar ve kadınlar öğrendikleri terzilik mesleğini evlerinde yaparak, aile bireylerinin giyim ihtiyaçlarını karşılamış, aile bütçesine katkı sağlamışlar, meslek sahibi olan bu kadınlar aile içinde önemli bir yer edinmişlerdir. Örgün eğitimden geçmemekle birlikte biçki -dikiş konusunda eğitim alan yetenekli bu kadınların üretime, toplumsal eğitime ve ekonomiye katkı sağlamaları mümkün olmuştur.

Bu çalışmada 1800’lü yıllarda Van’dan göç ederek Trabzon’a yerleşmiş Sürel ailesinin yaşam öyküsü ve ailenin 1930’lu yıllardan itibaren dünyaya gelen “Terzi Kızlar” olarak tanınan çocuklarının terzilik yaşamı ve Trabzonlu kadınlara diktikleri kıyafetlere yer verilmiştir. Aile arşivinde yer alan fotoğraflar ile diktikleri giysilerden ulaşılabilenler görüntülenerek hazırlanan bu makale ile Türk tekstil tarihine, giyim tarihine, Trabzon giyim kültürüne ve tarihine katkı verilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmayı gerçekleştirmek için literatür taraması yapılarak çalışmanın bilimsel bir tabana oturtulması sağlanmış, araştırmada alan araştırması, kaynak kişi görüşmesi ve yerinde gözlem teknikleri kullanılmış, araştırma fotoğraflar ile belgelenmiştir.

THE TAILORS WHO DRESSED WOMEN IN TRABZON; ON THE EXAMPLE OF TAILOR GIRLS

Abstract: Tailoring, one of the world’s oldest professions, had been occupied mostly by Non-Muslims during the Ottoman Empire. Behire Hakkı Hanım, a member of the Paris Tailoring Academy, founded *Türk Kadınları Biçki Yurdu Derneği* (the Turkish Women’s Tailoring School Association), in Istanbul in 1913. Many women

Geliş Tarihi / Received Date: 23.07.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 05.12.2022

made their living by learning how to seam in the Association, whose aim is to prevent the enormous fees paid for the sewing of clothing, which is the most basic need, from going to non-Muslims and foreigners. In the following years, the tailoring schools, besides being a place where a profession is taught, played a leading role in the modernization of women.

Tailoring schools opened in 1925 in Trabzon for the first time and had become widespread circa 1930. The girls and women who took courses in tailoring schools met their family members' clothing needs and contributed to the family budget. These women who had a profession gained an essential place in the family by doing the tailoring profession they learned at home. Even though they did not join the formal learning, these women had a chance to contribute to

production, education, and the economy.

In this research, the story and the clothes they sewed of the Sürel family, which migrated from Van to Trabzon circa 1800, are investigated in the context of the family's daughters born in the 1930s, which are known as *Terzi Kızlar (the Tailor Girls)*. With this paper, which was prepared by displaying the photographs in the family archive and the clothes they sewed, was tried to contribute to the history of Turkish textile, clothing, Trabzon, and clothing culture.

In order to carry out this study, it was ensured that the study was placed on a scientific basis by doing a literature review, field research, in-depth interview, and on-site observation techniques were used, and the research was documented with photographs.

Giriş

1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan yenilik hareketleri, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle artarak devam etmiştir. Siyasal, sosyal, ekonomik ve düşünsel alanlar içerisinde gerçekleşen bu yenilik hareketleri, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Müslüman Türk kadınların yaşam içerisindeki rollerini farklılaştırmış ve kadınların geçmişe oranla daha özgür bir yapıya kavuşmalarını sağlamıştır.¹

17. yüzyıldan itibaren kimi padişahların kişisel öncelikleriyle başlatılıp, 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile kurumsal bir yapıya dönüşmüş Osmanlı modernleşmesinin en önemli özelliklerinden biri kadınlara yönelik eğitim-öğretim kurumlarının açılmasıdır. İstanbul'da 26 Nisan 1870 Salı günü, Maarif Nazırı Saffet Paşanın konuşmasıyla açılan Darülmuallimat, kadın eğitimi konusunda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kadın eğitiminin önemine işaret eden Saffet Paşa konuşmasında doğu dünyası kadınlarının asıl sorununun eğitilmemiş olmalarından kaynaklandığına vurgu yapmış ve konuşmasını "*Bu Darülmuallimat padişahımızın en yüce kuruluşlarından biridir ve kadınların eğitimine sonsuz yararlar sağlayacaktır*" sözleriyle tamamlamıştır.² Bu okulun sahip olduğu büyük tarihsel önem, Müslüman kadınların kamusal alanda mesleki etkinlik göstermelerine imkân sağlaması ve okulu bitirdiği halde öğretmenlik yapmasalar bile kadınların aydın bir anne ve kişi olarak topluma katılmasında yatmaktadır.³

Yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi siyasal açıdan da modernleşmenin ivme kazandığı yeni bir sürecin başlangıcı olan II. Meşrutiyet Döneminde dikkat çeken en önemli gelişmelerden biri kadınların toplumsal yaşama katılmalarını sağlamaya yönelik adımların hızlandırılması olmuştur. Özellikle Balkan Savaşıyla başlayıp Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşıyla devam eden süreçte erkeklerin üretimden uzaklaşmış olması, temel ihtiyaç maddelerinde ciddi bir açığa neden olmuş hem askeri malzeme hem de temel ihtiyaç maddesi üretimi için devreye giren kadınlar aynı zamanda aile bütçelerine ekonomik katkı sağlama imkânı da bulmuştur. 1913-1914 yıllarında ilk kez memuriyete başlayan Türk kadını, Birinci Dünya Savaşında erkek nüfusun azalması nedeniyle Maliye Nezareti (Bakanlığı) başta olmak üzere bazı devlet kuruluşlarında memuriyete başlamış, yine aynı gerekçeyle çeşitli sanayi kuruluşlarında istihdam edilmiştir. Özellikle tütün imalatında çalışan kadın sayısı neredeyse erkek sayısı ile eşit hale gelmiş, İstanbul'da kurulan İslam Kadınlarını Çalıştırma Cemiyeti aracılığıyla çok sayıda kadın istihdam edilmiştir. 1917

¹ Saatçioğlu, 2019: 103.

² Akyüz, 2006: 52.

³ Somel, 2000: 223-238.

yılında cemiyetin Fatih, Çapa ve Üsküdar şubelerinde dikiş, nakış ve örgü yapan kadınlar çalıştırılmaya başlanmış, bu tarihte cemiyet aracılığıyla çalışma hayatında yer alan kadın sayısı 7185'e ulaşmıştır.⁴ Kadınların çalışma hayatına katılmalarının çeşitli nedenlerden dolayı teşvik edildiği II. Meşrutiyet döneminde meslek edinme imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmalara da hız verilmiş, İstanbul başta olmak üzere birçok Osmanlı kentinde biçki dikiş yurtları başta olmak üzere aşı ve ebelik kursları açılarak kadınların meslek öğrenmeleri öncelikli bir çabaya dönüştürülmüştür. Tanzimat ile kadın eğitime yönelik modern eğitim veren okullar açılmaya başlanmış, II. Meşrutiyet'in ilanı ile meslek edindirme çabası ivme kazanmıştır.⁵

Kadınlara yönelik meslek edindirme ve beceri kazandırma amacıyla açılan biçki dikiş yurtları/kurslarının öncülüğünü II. Meşrutiyet döneminde Behire Hakkı Hanım yapmıştır. Behire Hakkı Hanım bu konuda, "Biçki Nazariyatı ve Kavaidinin Tedrisat-ı Aliye Kısmı (1)" ile ilk yazılı belgesini hazırlamış⁶ ve Biçki Nazariyatı ve Kavaidinin Tedrisat-ı İbtidaiye Kısmı (2)⁷ adlı kitapları kadın âleminin hizmetine sunmuştur. Behire Hakkı Hanım bu kitaplardan birine yazdığı sunuşta;

"Osmanlı'da ülke nüfusunun yarısını oluşturan kadınların eğitimine yeterince önem verilmediğini, kadın denilince ilk akla gelenin biçki dikiş olup bütün kadınların bunları bilmesi gerektiğine inanan erkeklerin bugüne kadar hiçbir ciddi teşebbüsü olmadığını, hâlbuki Avrupa'da, özellikle de Paris'te terziliğin bir fenn-i mahsus olarak kabul edilip ancak talim ve tedrisle elde edilebileceğine inanıldığını, makasdarlık için çok çeşitli okullar açılıp ciltlerce kitap yazıldığını"

ifade etmiş, ülkedeki bu eksikliği bir nebze olsun gidermek için "Türk Kadınları Biçki Yurdu" adlı bir müessese kurma gerekliliği hissettiğini ve kadınlara terzilik öğretmeyi amaçlayan bir kitap yazdığını belirtmiştir.⁸ Diğer yandan Behire Hakkı Hanım "Türk Kadınları Biçki Yurdu" çatısı altında İstanbul'da biçki dikiş kursları da açmış bu kursun çalışma usul ve esaslarını düzenleyen "Biçki Yurdu Teşkilat-ı Esasiye ve Talimname-i Dahiliyesi" adlı bir nizamname hazırlayıp bastırmıştır.⁹ Bu nizamnamenin birinci maddesinde;

"Biçki ve dikiş nazari ve ameli surette talim ve tedris ile aile hayat-ı iktisadiyesine yardım etmek, milli terzihaneler vücuda getirmek, tam tahsil görmüş muktadir biçki ve dikiş muallimleri ihzar eylemek maksad ve gayesiyle 1913 senesinde hükümet-i seniyenin müsaade-i mahsusasıyla ilk olarak tesis ve küşad edilmiş Terzi Akademisi"dir"

denilmektedir.¹⁰

Paris Terzi Akademisinde eğitim görmüş Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında, İstanbul'da kurulan Türk Kadınları Biçki Yurdunun amacı "*dikiş için ödenen avuç dolusu paranın gayrimüslimlere ve yabancılara gitmesini engellemek*" olmuş, açılan yurttan verilen eğitimle birçok hanım dikiş öğrenerek hayatını kazanmış, sefaletten kurtulmuştur.¹¹

Behire Hakkı Hanımın öncülük ettiği biçki- dikiş yurtları iki önemli toplumsal ihtiyacı karşılamaya çalışmıştır. Birincisi, Osmanlı modernleşmesinde başta İstanbul olmak üzere batılı giyim tarzını benimseyen Osmanlı aydınının kadın giysi ihtiyacını karşılama çabasıdır. Bu nedenle batılı tarz kıyafet diken gayrimüslim veya yabancı kadın terzilerin kontrolünde bulunan tekeli kırarak Müslüman-Türk terzileri yetiştirmek ve bunların terzihaneler açmalarını sağlamak asıl amaçlardan biri olmuştur. İkinci önemli gerekçe ise Türk modernleşmesinin temel unsurlarından biri olan kadınların meslek öğrenme çabası olup, bu çaba Behire Hakkı Hanımın yazdığı kitabın önsözünde yer alan ifadelerle de karşılığını bulmuştur. II. Meşrutiyet döneminde öncülüğünü İttihat ve Terakki Partisinin yaptığı milli sermaye oluşturma ve yerli mali

⁴ Kurnaz, 1991: 97- 101.

⁵ Usta, 2017: 592.

⁶ İstanbul, 1332- 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası

⁷ İstanbul, 1332- 1335, Matbaa-i Amire

⁸ Behire Hakkı, 1332- 1329: 3.

⁹ Behire Hakkı, 1341(b)

¹⁰ Behire Hakkı, 1341(a): 3.

¹¹ Kurnaz, 2011: 58-64.

kullanma çabasının da bu yaklaşımda önemli bir payı olduğu, başka bir ifadeyle dönemin siyasal ikliminin de bu yaklaşımı teşvik ettiği, hatta desteklediği söylenebilir.¹²

Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında İstanbul'da açılan biçki- dikiş yurtlarında yetişen eğitimciler aracılığıyla daha sonra ülkenin değişik yörelerinde biçki dikiş yurtları açılmış ve kadınların meslek edinmelerinin yaygınlaşması sürmüştür.

Kadın modernleşmesine yönelik II. Meşrutiyet döneminin bu uygulaması Cumhuriyetin ilânından sonra da devam etmiş, Türk kadınının üretim bağlamında toplumsal yaşama katılma süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni bir aşama kaydederek Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle yasal bir zemine kavuşmuştur. Türk kadını bu yeni süreçte önce aile, geniş anlamda ülke ekonomisine katkı yapmak üzere toplumsal yaşamdaki yerini almıştır. Bu bağlamda Trabzon'da ilki 1925 yılında "*Hanımlar Biçki Dikiş Yurdu*" adıyla kurulan bu müesseseyi başka yurtlar takip etmiş, böylelikle Trabzon kadınları, bir yandan bu kurslarda verilen çocuk bakımı ve sağlığı gibi derslerle sağlıklı nesiller yetiştirilmesine katkı yaptıkları gibi öte yandan diktikleri çeşitli giysilerle aile ekonomisine önemli katkı sağlayarak kamusal alandaki görünürlüklerini artırmışlar, kadını ve toplumu giydirme gibi önemli bir görevi yerine getirmişlerdir. Kadının modernleşmesi sürecinde çok önemli bir görev üstlenen bu kurslar, 1936 yılında Trabzon'da Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulunun açılmasının itici gücü olmuş, bu süreç biçki- dikiş yurtlarının işlevlerini tamamlamasıyla sonuçlanmıştır.¹³

Bu çalışmada 1800'lü yılların sonunda Van ili Ahlat kazasından Trabzon'a göç eden Sürel ailesinin yaşamı, ortanca kızının 1940'lı yılların başında, ilkokul eğitimi sırasında devam ettiği biçki- dikiş yurdundaki eğitimi ve ardından ablası ve kız kardeşi ile birlikte evlerinde yaptıkları terziye araştırılmıştır. Sürel ailesinin Trabzon'da "Terzi Kızlar" olarak ün yapan bu üç kızı diktikleri giysiler ile Trabzon kadınına giydirmiş, dönem modasını yaratmış ve en önemlisi aile ekonomisine çok önemli katkı vermişlerdir.

1. Sürel Ailesi

Trabzon'da terzi kızlar olarak tanınmış Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz isimli üç kız kardeşin ailesi Van ilinin Ahlat kazasından Trabzon'a gelip yerleşmiştir. Aile, Ahlat kazası Tahtı Süleyman Mahallesinde yaşamış olan Haydar Ağanın soyundan olup, soyadı kanundan önce Seyit sülâlesinden Seyit Selim Hocaoğlu olarak tanınmıştır.

1800'lü yıllarda Van'da celep işi yapan ailenin Batum'da simsarı bulunmakta, Haydar Ağa bu simsara mal göndererek satış yapmaktadır. Birkaç kez mal gönderdikten sonra simsarın Batum'da Ruslar tarafından öldürüldüğü bilgisi alınmıştır. Aynı dönemde Trabzon eşrafından Nemlioğlu ve Hacıkadıoğulları da Batum'da ticaret yapmaktadır. Batum'da ticaret yapan Vanlı Haydar ağa simsarının öldürülmesinin doğru olup olmadığını öğrenmek üzere Batum'a gitmiş ve bilginin doğru olduğunu öğrenmiştir. Trabzon eşrafından tanıdığı olan Nemlioğlu ile Batum'da karşılaşmış, Nemlioğlu "*daha ne Van'da duracaksın, gel Trabzon'a*" demiş ve Haydar ağa Van'a döndükten sonra, oğlu Halil 7 yaşındayken ailesi ile birlikte Trabzon'a göçmüştür. Aile Trabzon'da 2022 yılı itibarıyla Çarşı Mahallesi, Mahmut Goloğlu Caddesi no. 9 adresinde ticaret yapan İzzet Kazaz'a ait Kazaz Halıcılık mağazasının olduğu yerde, büyük bir bahçesi olan iki katlı eve yerleşmiştir. Günümüzde neredeyse tamamı ticaret merkezine dönmüş olan mahalle o yıllarda büyük bahçeler içinde iki katlı bağdadi evlerin olduğu çok güzel bir yerleşim yeridir. Trabzon'da yaşamaya başlayan Haydar ağa ilk iş olarak Moloz semtinde bir han kiralamış, Hana atlar alıp, atları için seyisler tutmuş ve taşımacılık işine başlamıştır. O dönemde Trabzon'da araba olmadığı için Boztepe, Soğuksu, Zafanoz ve çevredeki yakın köylere hep Haydar Ağanın atları ile taşımacılık yapılmaya başlanmıştır.¹⁴

¹² Usta, 2017: 593.

¹³ Usta, 2017: 591.

¹⁴ Güler (Sürel) Gündüz, Haydar ağanın oğlu Halil ağanın torunu, 24/ 02/2022 tarihli söyleşi

Haydar Ağanın ilk eşi olan amcasının kızı Mintaha¹⁵ Trabzon'a gelmeden, Van'da vefat etmiştir. Haydar Ağa Trabzon'da Ayşe Hanım ile ikinci evliliğini yapmış, bu evlilikten dört kız ve Numan isminde bir erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Çocukların tümü ilk yerleştikleri bu bahçeli evde doğmuş, Haydar Ağa Van'dan göçerken 7 yaşında olan oğlu Halil Ağa evlenmeden önce Nemlioğullarının muhasebecisi olarak çalışmaya başlamıştır.¹⁶ Halil Ağa Trabzon'da Asiye Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten üç oğlu, iki kızı dünyaya gelmiştir. Ahmet isimli oğlu bankacı olmuş, Abdullah isimli oğlu askerdeyken vefat etmiştir. Terzi kızların babası olan İbrahim isimli oğlu ise Kaleparktaki askeri okulda okumuştur. Askeri okulda okuyan İbrahim Efendi son sınıf talebesi iken Jandarma subayı olarak Maçka'daki kışlaya amir olarak gönderilmiştir. Ruslar Trabzon'u işgal ettiğinde ailesini merak eden İbrahim Efendi Maçka'dan Trabzon'a gelmiş, ailesinin sağ olduğunu görmüştür. İzinsiz olarak Trabzon'a gelmesinin suç olduğu, bu nedenle ceza alabileceği kendisine söylenince tekrar Maçka'daki görevine dönmüştür. Ancak Trabzon'da Rus bombardımanlarının sürmesi üzerine aile göç kararı almış, Zimboğlardan Hacıpaşaoğlu olarak tanınan anne tarafı ve Seyit Selim Hocaoglu soyundan gelen baba tarafı topluca muhacirliğe çıkarak Merzifon'a gitmiştir.¹⁷ Konaklar köyünde yolun batı tarafındaki komşusu, hısımlı ve Trabzon eşrafından olan Seyit Selim Hocaoglu ailesi ile muhacirliğe çıkıp Merzifon'a giden Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi, o yıllarda salgın olan tifüs hastalığına yakalanmış ve Merzifon'da vefat etmiştir.¹⁸

Terzi kızların annesi Hatun hanımın babası Zimboğlardan Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi aslen Sürmeneli olup, muhacirliğe çıkmadan önce ailesi ile birlikte yaz aylarında Konaklar Köyünde, kış aylarında ise Trabzon meydanında İskenderpaşa Camisinin doğusunda, 2022 yılı itibarıyla Usta Otel olarak hizmet veren binanın yerinde olan konakta yaşamıştır. Armatör olan Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi'nin iş yeri, evinin hemen önündeki bina olup, bu bina 2022 yılı itibarıyla kullanılmakta ve alt katında Trabzon Belediyesine ait Tanzim Satış Mağazası hizmet vermektedir. Armatör Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi, iş yerinden itibaren evi ve evinden limana kadar olan yerdeki hemen hemen tüm binaların sahibi olup, o yıllarda gemileri ile Batum'dan gazyağı getirip, Trabzon'da satmıştır. Gelir durumu oldukça iyi olan Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi ve ailesi yaz aylarında Konaklar Köyünde büyük bir arazi içinde olan konakta yaşamış, bu büyük konaktan ötürü köyün adına Konaklar denilmiştir. Arazinin eteğindeki çeşme Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi hayratı olup, 2022 itibarı ile hala yerinde durmaktadır (fotoğraf 45). Trabzon'un Ruslar tarafından işgal edilmesi ile muhacirliğe çıkan Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi'nin yaz aylarında yaşadığı köydeki konağı Rus işgali sırasında askeri tesis zannedilerek, şimdiki havaalanının pistine yakın yerden, Rus gemileri ile bombardımana tutulmuş, KTÜ Tıp Fakültesinin olduğu yerde bulunan Türk Askeri Birliği de ellerindeki silahlar ile Ruslara karşı saldırıya geçmiştir.¹⁹

Halil Ağanın eşi Asiye Hanım, Konaklar köyündeki yakın komşularından Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi'nin kızı Hatun Hanımı daha çocukken oğluna istemiş, aileler çocuklarını beşik kertmesi yapmıştır. Muhacirliğe çıkmadan önce Halil Ağanın eşi Asiye Hanım, Hatun Hanımı ailesinden istemiş *"bizim ne olacağımız belli değil, gider dönemeyiz belki, haklarımızı alalım"* demiş ve 12 yaşında olan Hatun Hanım ile İbrahim Efendi evlendirilmiş, İbrahim Efendi Maçka'daki görevine dönmüş, Hatun hanım gelin gittiği Seyit Selim Hocaoglu ailesi ile Merzifon'a muhacirliğe çıkmıştır. Girişken ve oldukça becerikli olan Halil Ağanın eşi Asiye Hanım Merzifon Belediyesine gitmiş *"biz Trabzon'dan muhacir geldik, çok kalabalık bir aileyiz"* demiş ve ailenin yerleşeceği bir ev istemiş, Merzifon Belediyesi aileye büyük ve güzel, üç katlı bir ev vermiştir.

¹⁵ 19 Mayıs 2022 tarihinde Güler (Sürel) Gündüz ile yapılan söyleşi

¹⁶ Halil Ağa, Güler (Sürel) Gündüz'ün dedesi

¹⁷ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi

¹⁸ Güler (Sürel) Gündüz ile 06/07/ 2022 tarihli söyleşi

¹⁹ Güler (Sürel) Gündüz çocukluğunda KTÜ Tıp Fakültesinin olduğu yerdeki, o askeri birliğin toplarına tank olmuş, Konaklar köyünden Değirmenderede eski köprüye kadar patika yollardan yürüme gelinip gidilmiş, taşımacılık at ve eşeklerle yapılmıştır. O yıllarda patika yolun her iki kenarındaki araziler buğday, salatalık, kavun, karpuz tarlası olup, semte o nedenle HOS Bostanları denilmiştir. Köprü'nün başında, Kalkınma Mahallesi'nde İbrahim Efendi iş yeri açmış ve fındık ticareti yapmıştır. Köprüden itibaren şehre arabalar ile gidilmiş, araba yolunun her iki tarafına çınar ağaçları dikilmiş, çok büyük, birbirine değen çınar ağaçları arasından arabalar gidip gelmiştir. Güler (Sürel) Gündüz ile 06/07/2022 tarihli söyleşi.

Evlerde su olmadığı o yıllarda bu aileye verilen evin bahçesinde bulunan tulumba ile eve çekilen su tüm katlara verilebilmiştir.²⁰

Aile büyüğü Halil Ağa muhacirlikte önce çevreyi tanımaya çalışmış, çevrede yetişen gıda ürünlerinden alıp, ticaret yapmaya başlamıştır. Termeye gidip pirinç almış, Termeden aldığı pirincin karşılığında para ödemeyip, orada olmayan gıda ürününü yanında götürmüş ve o ürün ile değiş-tokuş yapmış, kazandığı parayı getirip eşi Asiye hanıma vermiştir. Asiye hanım yerleştikleri evin alt katında aşhane kurmuş, bu aşhanede Merzifon'a gelen ihtiyaç sahibi muhacirlere yemek pişirip yedirmiştir. Rus işgalinin sona ermesiyle muhacirlik bitmiş Trabzon'a dönecekleri zaman eşi "*hanım getir bakalım ne kadar paramız var*" demiş, Asiye Hanım "*ne parası arıyorsun, o para ile fakir fukara muhacirlere yemek yaptım, yedirdim, biz yiyecektik de muhacirler aç mı duracaktı*" demiş ve eşi bu durum karşısında hiç itiraz etmemiş, Merzifon'da iki yıl yaşayan aile muhacirlik sonrası yeniden Trabzon'a dönmüştür.²¹

Harpten sonra İbrahim Efendi askerlikten istifa edip Batum'a gitmiş, Batuma giderken eşi Hatun Hanımı götürmemiş, Batum'da halı ticareti yapmakta olan amcası Seyit Selim Hocaoglu Numan Hafızın yanında çalışmaya, birlikte halıcılık yapmaya başlamıştır. İbrahim Efendi'nin akranı, yaşıtı olan Abdullah Efendi de daha önce Batum'a gidip Numan Hafız ile birlikte ticaret yapmaya başlamıştır. Seyit Selim sülalesinden olan Abdullah Efendi Batum'da önce bir Rus kadınla nikâhsız yaşamış, daha sonra ise bir Gürcü kızı ile evlenmiştir. Abdullah Efendi Gürcü kızı ile evlenince, daha önce nikâhsız yaşadığı Rus kadın "*Seyit Abdullah Efendi para basıyor*" diye şikâyette bulunmuştur. Rusya'da çok büyük bir suç sayılan para basma şikâyeti üzerine, belirtilen adrese saldatlar²² gitmiş, saldatlar o sırada dükkânda bulunan İbrahim Efendi'yi Seyit Selim Abdullah zannedip alıp götürmüş ve hapsetmiştir. İbrahim Efendi her ne kadar bu kişi ben değilim dese de kimseyi ikna edememiş, çok kötü koşullardaki bir hapisanede bir yıldan fazla hapis hayatı yaşamıştır. Bir yıldan sonra Abdullah efendiyi şikâyet eden Rus kadın "*hapsedilen kişiyi ziyaret etmek ve yüzüne tükürmek*" istediğini belirtmiş, bu istek üzerine Rus kadın hapisanede tutuklu kişi ile görüştürülmüştür. Ziyaret sırasında Rus kadın hapsedilen kişinin Abdullah Efendi olmadığını görünce "*bu değil, bu değil, bu değil, bunun amcazadesi*" deyince İbrahim Efendi serbest bırakılmış ve hemen Trabzon'a geri dönmüştür.²³

Halil Ağa ve ailesi muhacirlikten döndükten sonra Trabzon'da ikinci ev olarak Çarşı Mahallesi, Paşa Hamamı Aralığı No: 14 adresinde, eski sahibi aşçı olan Rum evinde yaşamaya başlamıştır. Seyit Selim Hocaoglu ailesinin Batum'dan dönen oğulları İbrahim Efendi, Çıkmaz Aralıkta bulunan bu eve gelmiştir. Batum'a giderken eşi Hatun Hanımı ailesinin yanında bırakan İbrahim Efendi'nin Batum'dan döndükten sonra Kamuran Sürel, Haydar Sürel, Şadıman Sürel, Müjgan Sürel, Şükran Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz isimli altı çocuğu dünyaya gelmiş, çocukların tümü Çıkmaz Aralıkta bulunan bu evde doğmuştur.²⁴

Trabzon'a dönen İbrahim Efendi Değirmendere semtinde, tarihi köprüünün Kalkınma Mahallesi ayağında açtığı dükkânda önce Alemdağlar ile birlikte fındık ticareti yapmaya başlamış, bir müddet birlikte ticaret yaptıktan sonra ayrılmış ve Tabakhane semtinde kendi iş yerini açmış, oğlu Haydar ile birlikte fındık ticareti yapmaya devam etmiştir. Hicri 1305 doğumlu İbrahim Efendi Trabzon siyasetinde de etkin görevlerde bulunmuş, Cevdet Akçay'ın Trabzon Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde belediye encümen azası olarak çalışmış, Cumhuriyet Halk Partisi il yönetiminde de etkin görevleri olmuştur. Yaşadığı semt olan Çarşı mahallesinde çok sevilen ve sayılan İbrahim Efendi mahallede yaşayanların ısrarı üzerine muhtarlık görevi de yapmış, ilerleyen yaşında kalp yetmezliğinden vefat etmiştir.²⁵

²⁰ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Haziran 2022 tarihli söyleşi

²¹ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Haziran 2022 tarihli söyleşi

²² Rus askeri

²³ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Haziran 2022 tarihli söyleşi

²⁴ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi

²⁵ Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Haziran 2022 tarihli söyleşi

İbrahim Sürel ve ailesi yaz mevsiminde okullar kapanınca eski adı Konaklar, yeni adı 1 nolu Bostancı Mahallesi olan köye çıkmış, yaklaşık üç ay köyde kalmış, okullar açılınca tekrar Trabzon'a inmiştir. Yazın bahçede yetiştirdiği sebze ve meyve ile gıda ihtiyacını karşılamış, kış mevsiminde ise Trabzon'da Çarşı Mahallesindeki evde yaşamlarını sürdürmüştür.

Ailenin üç kızı Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz ilkökul eğitimleri sonrası, 1940'lı yıllardan itibaren terzilik yaparak, 1970- 1980'li yıllara kadar mesleklerini çok yoğun bir şekilde sürdürmüş, Trabzon kadını günün modasına uygun kıyafetler dikerek giydirmiştir.

Terzi kızların babası zaman zaman çocuklarına *"kendinizden üstün insanlarla arkadaşlık yapın ki onlardan bir şeyler öğrenin"* diye nasihatte bulunmuş, ayrıca dikiş diktikleri, özellikle gelinlik diktikleri kişiler için *"kızım bu bayanı bana bir gösterin bakayım ki bu zahmetinize değer mi"* diye de uyarmıştır. Güler (Sürel) Gündüz, babası İbrahim Efendi için *"Avrupavari bir insandı, pek çok konuda nasihat ederdi, kapınıza gelip sizden bir şey isteyen insan olduğunda, onu kapınızdan boş çevirmeyin, gönül kırmayın gibi, şimdi akluma gelmeyen, ders gibi çok değerli konuşmaları vardı, ancak bunları zamanında yazmadık"* diyerek babasını anlatmıştır.

Foto. 1. Seyit Selim Hocaoğlu Halil Ağa ve eşi Asiye Hanım²⁶ (Halil Ağanın fotoğrafı, bir kış mevsiminde Trabzon Meydan Parkında çekilmiştir)

Foto. 2. Seyit Selim Hocaoğlu İbrahim Efendi ve eşi Hatun Hanım²⁷

²⁶ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

²⁷ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 3. Seyit Selim Hocaoglu İbrahim Efendi ve ailesi²⁸

1930'lu yılların sonunda özel bir günde çekilmiş aile fotoğrafında arkada baba, babaanne ve anne, önde çocuklar yer almıştır. Arkada sol başta oturan kişi İbrahim Efendi olup, yanındaki kadın İbrahim Efendi'nin annesi, Hatun Hanımın kayınvalidesi Asiye Hanım, Asiye Hanımın yanındaki kadın ise İbrahim Efendi'nin eşi Hatun Hanımdır. İbrahim Efendi ve Hatun Hanımın önde oturan çocukları soldan sağa Şadıman Sürel, Haydar Sürel, Şükran Sürel ve Müjgan Sürel'dir. En büyük çocuk Haydar Sürel öğrencidir, okul kıyafeti ile fotoğraf çekilmiştir.

Baba İbrahim Sürel, anne Hatun Sürel, arkada solda Şadıman Sürel, sağda Müjgan Sürel, önde diz çökmüş Güler (Sürel) Gündüz'ün yer aldığı fotoğraf 4, 1950'li yıllarda, çarşıdaki Paşa Hamamı sokaktaki evin bahçesinde çekilmiştir. Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler Sürel giydikleri elbiseleri kendileri dikmiştir.

Hatun hanımın giydiği günlük elbise de kızları tarafından dikilmiştir.

Foto. 4. Sürel ailesi²⁹

²⁸ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

²⁹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 5. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün 1937 Yılında Trabzon'a üçüncü ziyareti. Arkada sol baştaki kişi İbrahim Efendi³⁰

Foto. 6. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Trabzon'da³¹

İsmet İnönü'nün elini öpen kişi terzi kızların babası İbrahim Efendidir. Bu ziyarette İbrahim Efendi İsmet İnönü'ye “paşam halk bu iki partili seviyeye gelmedi, neden acele ediyorsunuz” demiş. İsmet Paşa cevap olarak “ben ölmeden göreyim” diye cevap vermiştir.³²

³⁰ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

³¹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

³² Güler Gündüz, İbrahim Efendi'nin en küçük kızı, 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi

Foto. 7. İbrahim Sürel Trabzon Belediyesi konferans salonunda³³

Fotoğraf 1943- 1946 yılları arasında Trabzon Belediye Başkanlığı yapmış Cevdet Akçay'ın döneminde, Trabzon Belediyesi konferans salonunda çekilmiştir. Katılımcılar arasındaki soldan ikinci kişi terzi kızların babası İbrahim Sürel belediye encümen azasıdır. CHP il yönetiminde olan İbrahim Sürel aynı zamanda CHP kulübünü işletmektedir.

Foto. 8. Moloz semtinde Cumhuriyet Halk Partisi kulübünün açılışı³⁴

Trabzon'da dönem siyasetinde de etkin olan İbrahim Sürel, Moloz semtinde Cumhuriyet Halk Partisi kulübünün açılışında yer almış, fotoğrafta sağ başta, önde oturan ikinci kişidir.

³³ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

³⁴ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 9. İbrahim Sürel Tabakhane semtinde fındık ticareti yaptığı dükkânının önünde diğer esnaflar ile³⁵

2. Trabzon'da Kadını Giydiren Terziler

2.1. Terzilik

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için gerekli üç temel ihtiyaçtan birisi giyim olup giyim ihtiyacını karşılayan meslek elemanına terzi adı verilmekte, dünyanın en eski mesleklerinden birisinin terzilik olduğu belirtilmektedir. Terzi, bir kıyafeti ya da aksesuarı tek başına tasarlayıp üretme kabiliyetine sahip zanaatkâr olarak tanımlanmaktadır.³⁶

İnsanlar ilk çağlarda vücudunu korumak, doğa şartlarından korunmak ve giyim ihtiyacını karşılamak üzere yaprak, hayvan postu gibi gereçler ile vücudunu kapatarak ilk giysileri üretmiş ve terzilik mesleği ortaya çıkmıştır. Daha sonraki çağlarda çok önemli bir meslek haline gelen terzilikte giysiler, kişisel ölçüye göre ısmarlama olarak dikilmeye başlanmıştır.³⁷ Sanayi Devrimi öncesinde aile bireylerinin tüm giysi gereksinimleri evlerde, basit olanaklarla, ev kadınları tarafından karşılanmış, bitki lifleri ve koyunyünü eğirerek iplik haline getirme, iplikten el tezgâhlarında dokuma yapma, dokunan kumaşı kesip dikerek ev halkının elbiseden iç çamaşırına, çorabına kadar tüm giyim ihtiyacını karşılamak kadının görevi olmuştur. Henüz makinenin icat edilmediği o dönemde dikişler elde, dikiş iğnesi ve iplik kullanılarak yapılmıştır. Sanayi çalışmaları 18. yüzyılın başlangıcından itibaren hızlanmaya başlamış, o sayede kumaşların fabrikada dokunup boyanması mümkün olmuştur. Dikiş makinesinin icadı ve gelişmesi dikiş dikmeyi kolay ve zevkli duruma getirmiş³⁸, terzilik mesleği çok önem kazanmış ve yaygınlaşmaya başlamış, terziler giyim sanatının gelişmesinde çok büyük rol oynamışlardır. Giyim ihtiyacını karşılamak üzere evlerde kadınların yaptığı terzilik mesleği, sanayi devrimi ve dikiş makinesinin icadı ile evlerin dışına çıkmış, özel dükkânlarda icra edilen, erkek egemen bir meslek haline gelmiş, bu meslek sahipleri aile bütçesi ve ülke ekonomisine çok büyük katkı sağlamış, kısmen de olsa moda akımını belirlemişlerdir.

19. yüzyılda Avrupa'daki teknolojik ve siyasal gelişmelerden kaynaklanan değişimi, bütün dünya ile birlikte eş zamanlı olarak İslam ülkeleri de yaşamıştır.³⁹ Modernleşme çabaları içinde

³⁵ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

³⁶ <https://www.kariyer.net/pozisyonlar/terzi/nedir>, (erişim 19/11/2019)

³⁷ Lokmanoğlu, 1990: 1.

³⁸ Bayraktar, 1976: 16.

³⁹ Görünür, 2011: 30.

doğulular, batılı kıyafetlere bürünmüş, bu süreçte giyim kültürü açısından büyük bir icat ta elle-rine ulaşmıştır. Dikiş makinesinin icadı ile 1870'lerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na gel-meye başlayan dikiş makineleri değişim sürecini oldukça hızlandırmış⁴⁰, yüzyılın sonunda, ter-ziler tarafından dikiş makinesinde dikilmiş giysiler giyilmeye başlanmıştır.⁴¹ Bu giysilerin kesimi ve stilinin binlerce yıldan fazla bir geçmişi olup, çıkış noktalarını gereksinim, işlevsellik ve mev-cut yerel malzemeler oluşturmuştur. Bir zamanlar herhangi bir giysiyi oluşturmak amacıyla iki parça malzemeyi birleştirmek için bir iğne kullanarak veya birkaç ilmek atarak yapılan basit işlemler, özenle süslenmiş mükemmel ürünlerin gelişmesine katkıda bulunup, gelişmiş yeni ürünlerin üretimine katkı sağlamış, terzilik çok önemli bir meslek haline gelmiştir.⁴²

Osmanlı İmparatorluğu'nda, Tanzimat'a kadar Mecelle yasalarıyla belirlenmiş ve "makarr-ı nisvan"⁴³ olarak adlandırılan mutfak, kuyu başı ve avludan ibaret bir sosyal alanda, geleneksel roller içinde yaşamını sürdürmüş kadının en önemli uğraş alanları, aile içinde büyük hanımlar tarafından öğretilip, kuşaktan kuşağa aktarılan dikiş, nakış ve aşçılık işleri olmuştur.⁴⁴ Gele-neksel giysi dikiminde kumaşı ziyan etmeden kullanmaya çok önem verilmiş, giysiler beden-siz⁴⁵ kesilip, dikilmiş, giyildiğinde kuşak, kemer gibi aksesuar kullanılarak bedene oturtulmuş-tur. Bu dönemde Avrupa kesimli kıyafetler ise İstanbullu usta terziler tarafından dikilmiş, giysi-lerde birçok parça kalıba göre kesilmiş ve vücut ölçülerine göre birleştirilmiştir.⁴⁶

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilânı ile özellikle eğitim alanında yapılan önemli değişiklikler sonucu kız çocuklarının öğrenim gördükleri bazı kurumlar/okullar açılmaya başlanmış ve de-vamında Anadolu'nun pek çok şehrinde açılan Biçki- Dikiş yurtlarında dikiş- nakış öğretilmeye başlanmış,⁴⁷ bu sayede binlerce genç kızın o yıllarda terzilik gibi çok geçerli olan bir meslek edinmesi sağlanmıştır. Çünkü Osmanlı toplumunda bir erkekten evin geçimini sağlamasını beklemek ne kadar doğalsa bir kadından dikiş dikmesini beklemek de o kadar doğal görülmüş, bu nedenle kız çocukları altı, yedi yaşına geldiğinde onlara iğne tutmayı göstermek gerektiği, okula başlayan kızlara ilkökul birinci sınıftan itibaren bu beceriyi kazandırmanın faydalı ola-cağı üzerinde durulmuş, bu gerekçeyle okullarda bir program dâhilinde dikiş, nakışın "*Hanım kızlara son derece lazım bir iş*" olarak çocuklara öğretilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.⁴⁸

2.2. Trabzon'da Kadın Terziler

Terziler dâhil kadın ile ilgili hemen hiçbir bilginin kayıt altına alınmadığı Osmanlıda, kadın giy-silerini saklama geleneğinin olmaması ve pek çok giysinin kaybolması, kullanılıp eskimesi nede-niyle Türk giyim kuşamının geçmişi ile ilgili araştırmalar kıyafetleri resimlemiş sanatçıların tab-loları ve giysi fotoğrafları analiz edilerek yürütülebilmektedir.⁴⁹ Dolayısıyla Osmanlı modasına ilişkin mevcut kayıtlar o dönemde ülkemizde bulunan gezgin ve araştırmacıların yazdığı, res-samların çizdiği resimler ile sınırlı olup, kadın giyimi ile ilgili net bilgilere, harem hayatı ve kadının mahrem sayılması nedeniyle ancak 18. yüzyılın ilk yarısından sonra ulaşılmaktadır.⁵⁰

⁴⁰ Karakışla, 2003: 11.

⁴¹ Görünür, 2011: 30.

⁴² Moda Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi, 2013: 12.

⁴³ "Makarr-ı nisvan" mecelle'ye göre; kadınlara ait yerler. kadının kamusal alana çıkışının zorunluluklarla sınırlandırılması, iç mekandaki tecritin dış mekana taşınmasının normalleştirilmesi gibi durumlar göz önüne alındığında me-celle'de bulunan söz konusu bölüm de çok daha net anlaşılabilir. buna göre; "mutfak", "kuyubaşı" ve "avlular" kadının yeridir, bu yerler dışarıdan görülecek şekilde inşa edilemez. <https://eksisozluk.com/makarr-i-nisvan--2404743> (erişim 6.4.2020).

⁴⁴ Demir, 2016: 71.

⁴⁵ Birçok bedene uyan giysi

⁴⁶ Görünür, 2011: 29.

⁴⁷ Usta, 2017: 592.

⁴⁸ Demir, 2016: 75.

⁴⁹ Görünür, 2011: 15.

⁵⁰ Gürcüm, 2010: 138.

Giyim tarihi incelendiğinde yaşamımızın yarısını paylaştığımız kadının yaratıcılığının, üretkenliğinin, etkinliğinin pek çok konuda olduğu gibi giyim ve moda konusunda da öne çıktığını görmekteyiz. Trabzon kadını bölgenin kendisine kattığı özellikler ve değerleriyle yaşamın her alanında yaratıcı, aktif ve güçlü olmuş, giyimi, kuşamı, kişisel özellikleriyle öne çıkararak, ulusal ve bölgesel düzeyde farklı kültürü yansıtan bir yapıya sahip olmuştur.⁵¹ Terzilerin yok denecek kadar az ve dikiş ücretlerinin çok yüksek olduğu yıllarda Trabzon kadını kırsalda ve şehirde giyim sorununa çözüm olarak aile büyüklerinden öğrendiği dokumayı yapmak üzere tezgâh başına oturmuş, yörede çokça yetişen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli gelir kaynaklarından biri olan kendir bitkisinden⁵² elde ettiği iplikle, yine yörede ketan olarak isimlendirilen kumaş dokumuş, ketan kumaştan kübik tarzda, kumaş ziyan etmeden, erkekler için iç donu, gömlek, iç gömleği, kadınlar için yakası işli entare, iç gömleği biçmiş, çoğunlukla elde dikmiş, entarenin yakasını işlemiş, bu işlemeli entare yakaları türkülere konu olmuştur. Ayrıca yörede yetişmeyip çarşıdan hazır aldığı pamuk ipliğiyle, örgü makinesinde yazlık, kışlık fanila, iç donu, evdeki yaşlılar tarafından şerit şerit kesilip yumak yapılan eskimiş giysilerden bala kilim, koyunlarından elde ettiği yünü işleyerek⁵³ dasdar, dırmaç, çul, kaytan, hemençe,⁵⁴ kalın işlenmiş kendir lifinden çul, işlediği yün ipliğinden beş şiş ile kadın erkek, çocuk çorabı, hırka, yelek gibi ev halkının ihtiyacı olan her şeyi dokumuş, dokuduğu örgüyü elde dikmiş, kök boya ile boyamış, kumaşı giysiye dönüştürmüş, giysisine nakış yaparak süslemiş ve giyim ihtiyacını karşılamıştır.

Trabzon'da geleneksel giysi olarak kırsal kesimde kadın, ten üzerine, genellikle siyah zemin üzerine küçük çiçekli divitin kumaştan diz altı boyda, oldukça geniş kesimli, beli ve paçaları uçkurlu elde dikilmiş, daha sonraları aynı formda, makinede dikilmiş, beli ve paçaları lastikli don giymiş, iç giyim olarak yine ten üzerine ketan kumaştan uzun kollu ketan gömlek giymiş, yakaları⁵⁵ işli gömlekler hem iç giyim hem dış giyim olarak kullanılmıştır. Yakası işli ketan gömlek üzerine yöreye özgü kumaş yelek, belden aşağıda ise, gençler don üzerine beli lastikli, diz altı boyda, düz beyaz veya büyük çiçekli jarse kumaştan etekler giymiş, şenliklerde, düğünlerde ve çarşıya inerken etek boyu işlemeli ve dantelli beyaz eteği, günlük yaşamda ise jarse kumaştan yapılmış, etek boyu ince ince pileli eteği kullanmıştır. Akçaabat kırsal kesiminde beyaz eteğin üstüne siyah gömlek giyilmiştir. Göğüs altından robalı, uzun kollu, kol ağzı manşetli, V yakalı bu gömleğin roba, yaka kenarı ve manşeti işlemeli olup, süslemede sutaşı kullanılmıştır. Genç ve yaşlı kadınlar geleneksel giysi olarak elbise de giymiş, elbiseler büyük çiçekli, canlı renk jarse veya pazen kumaştan, robalı, etek boyu, ince ince pileli, diz altı boyda, uzun kollu, kol ağzı manşetli, önde roba boyuna kadar kapamalı, ince hakim yakalı modelde dikilmiş, manşet, ön roba, yaka ve kolun takıldığı yere sutaşı ve kara makine ile süsleme yapılmıştır. Elbisenin üstüne yöreye özgü, içi pazen dışı iki ayrı renk kumaştan yapılmış, boyu bel hizasında, yaka açıklığı göğüs hizasında olan yelek giyilmiş, yelek yaka, kol çevresi, bel çevresi ve arka roba kenarı kara makinede yüzyıllardır süregelen desende işlenmiştir. Giysiyi tamamlayıcı olarak ayağa çeşitli renk ve motifte, elde dokunmuş diz hizasında, alaca veya yün çorap giyilmiş, renkli veya kara lastik ayakkabı olarak kullanılmıştır. Elbise veya eteğin üstüne, üçgen katlanmış, püsküllü yün kuşak, arkadan öne kuşanılmış, kuşak üstüne önden arkaya kolanlı veya siyah renk kumaş üstüne işlemeli peştemal bağlanmış, peştemalin üstüne de 2, 2.5 metre uzunluğunda, 2cm genişliğinde, çeşitli renk ve motifte, yörede kaytan olarak isimlendirilen kolan dokuma bağlanmış. Başa beyaz renk, kenarı pul oyalı çömber bağlanmış, çömber bağlama şekli genç, evli ve yaşlılarda farklı şekillerde olmuştur. Kulağa altın para küpe, boyun kısmına kurdeleye dikilmiş ortada beşibirlik, yanında, ailenin durumuna göre iki veya dört adet Reşat lira dikili takı kullanılmıştır. (Foto. 46)

⁵¹ Aksu, 2016: 9.

⁵² Aydın, 2019: 580.

⁵³ Trabzon yöresinde yıkanmış, kurutulmuş, taranıp fitil haline getirilmiş yün elyafın, kermane ile ipliğe dönüştürülmesi işleme olarak isimlendirilmektedir.

⁵⁴ Heybe şeklinde sırt çantası

⁵⁵ Ön açıklık yörede yaka olarak isimlendirilmektedir.

Şehirde yaşayan halkın giyiminden 1640 yılında Trabzon'a gelen Evliya Çelebi, şu şekilde söz etmiştir:

“Bu şehrin halkı eskiden beri yedi fırkadır. Bir fırkası ayan ve beyzadedir ki samur kürklerle fahireler giyerler. Bir kısmı âlimler, Salihler ve diğer hal sahibi kimselerdir. Üçüncüsü tüccarlardır. Azak, Kazak, Abaza, Çerkezistan ve Kırımdam gelerek ticaret yaparlar. Çuha, ferace, kontoş, dolama ve yelek giyerler. Dördüncüsü sanat erbabıdır. Hepsî çuha, ferace ve bir çeşit hil'at giyerler. Beşincisi Karadeniz gemicileridir. Elbiseleri kendilerine hastır. Demirkoparan, şalvar, çuha, dolama giyip, astar sarık sararak deniz üzerinde ticaret yapar, kar ederler, Altıncısı bağı bahçesi olan bahçıvanlardır. Çünkü bu şehrin Boztepe dağları bağlıktır. Yedincisi balık avcılarıdır. Çünkü Trabzon'lular balığı pek severler.”⁵⁶

Akçaabat- Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş Hicret Hatıraları adlı kitapta, eski giysilerle ilgili olarak;

“Birçok yörede görülen bindallılar, cepkenler, kadife entariler bu yörede de görülmektedir. Daha çok kentli kadınlarca giyilen ipek ve kadife entariler, yöreye özgü altın ve gümüş işlemlerle süslenir, kent içinde gündelik giysi olarak yünlü, pamuklu, ipekli, kadife entariler, beyaz patiskadan fistolu, kırmalı, dantelli gecelikler giyilir, başlara tepelik ve oyali yazma bağlanırdı. Sokağa çıktığında giyilen ipek çarşafın üstüne 2-3cm genişliğinde altın ve gümüş tellerle nakışlanmış peçe takılırdı”

ifadesi yer almaktadır.⁵⁷

Kırsal ve şehir kadınının giysileri dikiş-nakış bilip, evlerde terzilik yapan kadınlar tarafından dikilmiş, terzilik mesleği okullaşana kadar aile içinde, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler ile yeni yetişen terziler tarafından yöre halkının giyim ihtiyacı karşılanmıştır. Yakın geçmişe kadar Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Trabzon kırsalında ve şehirde evlilik öncesi gelin olacak genç kıza erkek evi tarafından, bütçesine göre ağırlıkta gelinlik kumaşı ile birlikte günlük yaşamında giyeceği kıyafetlerin kumaşları manufakturacılarca kestirilmiş, bu kumaşlar boğçalanmış, köyde veya şehirde terzi olarak bilinen kadınlara götürülmüş, gelinlik ve ağırlık kıyafetleri terziler tarafından daha önce dikilmiş giysi modellerine benzer şekilde, çokça vücuda oturmeyen tarzda, belden kesik, diz altı boyda, uzun kollu, yakalı, yakasız, ayrıntısız modelde, bedensiz olarak dikilmiş, günlük giysiler eskiyene kadar kullanılmıştır.

İpek kumaştan dikilmiş gelinlik veya gelinlik entare düğün sonrası genellikle sandıklarda saklanmış, şenliklerde, düğünlerde giyilmiş, gelir durumu iyi olmayan aileler gelin yapacakları zaman, durumu iyi olan tanıdık ailelerden hiçbir karşılık ödemedi emanet gelinlik veya gelinlik entare, takı alıp düğün yapmıştır.

Aile büyüklerinden geleneksel yöntemlerle öğrenilen terzilik mesleğinin okullaşması, belli bir kesimin elinde bulunan bu mesleğin yaygınlaştırılması, bu kesime giysi dikimi için ödenen ücretlerin çok yüksek olması gibi nedenlerle 1913 yılında İstanbul'da Behire Hakkı Hanımın öncülüğünde açılmaya ve terzilik eğitimi verilmeye başlanan biçki- dikiş yurtları yaygınlaşmış, Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre sonra, Anadolu'nun birçok şehrinde olduğu gibi Trabzon'da da açılmış ve bu yurtlarda terzilik eğitimi verilmeye başlanmıştır. 1925 yılından itibaren Trabzon'da açılan biçki- dikiş yurtlarında terzilik eğitimi alan kadın ve genç kızlar hem meslek sahibi olmuş hem öğrenci yetiştirmiş, ayrıca aile bütçesine çok önemli katkı sağlamıştır.

Her zaman geçerli ve önemli meslekler arasında olan terzilik, hazır giyim sanayinin gelişip, yaygınlaşmadığı, kadının çalışma hayatında henüz çok aktif yer almadığı 1930, 40, 50'li yıllarda çok önemli meslekler arasında olmuş, o yıllarda yaygın eğitim kursları şeklinde mahallelerde açılan biçki- dikiş kurslarında eğitim alan kadınların bir kısmı sadece terzilik mesleğini icra ederek toplumu giydirme gibi çok önemli bir görev üstlenmiştir. Bu kurslarda eğitim alan kadın ve genç kızların bir kısmı da hem terzilik yaparak toplumu giydirmiş hem de evlerinde

⁵⁶ Gedikoğlu, 2016: 366.

⁵⁷ Gedikoğlu, 2016: 366.

verdikleri biçki, dikiş, nakış eğitimleri ile buldukları çevrede, halk eğitimine, toplumunun gelişmesi ve aydınlanmasına önemli katkı vermişler, yarattıkları moda ile kadını geleneksel giysiden çıkarıp, modern, çağdaş giyime kavuşturmuşur⁵⁸ (Foto. 47).

Zengin bir dokuma ve giyim kültürü olan Trabzon'da toplumu, kadını, çocuğu giydiren kadın terziler ile ilgili çok az bilgi ve akademik çalışma yer almaktadır. Bu konudaki eksikliği gidermek amacıyla herhangi bir örgün eğitim kurumunda terzilik eğitimi almamış, mahalle terzilerinden veya biçki-dikiş yurtlarında dikiş öğrenmiş, daha sonra evinde terzilik eğitimi vermiş, öğrendiği dikişi hem öğretmiş hem de dikiş dikerek ev ekonomisine katkı vermiş, moda yaratmış kadın terziler araştırılmış, kaynak kişiler ile yüz yüze görüşmeler yapılarak bilgi ve belgeler derlenmiştir.

“Terzi Kızlar” olarak Trabzon'da tanınmış üç kız kardeş de 1940'lı yıllardan sonra birlikte dikiş dikerek hayatlarını kazanmış, Trabzon kadını giydirmiş ve aile ekonomisine önemli katkı vermiş terzilerden olup, yapılan araştırma ile yaşamları ve diktikleri giysiler hakkında elde edilen bilgi ve belgeler derlenmiş, Trabzon kent kültürüne, tekstil tarihine katkı verilmeye çalışılmıştır.

3. Terzi Kızlar; Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler Gündüz

Foto. 10. Şadıman Sürel⁵⁹

Foto. 11. Müjgan Sürel⁶⁰

Foto. 12. Güler Gündüz⁶¹

3.1. Şadıman SÜREL

Baba adı İbrahim, anne adı Hatun olan terzi kızların en büyüğü Şadıman Sürel 05/02/1932 tarihinde Çarşı Mahallesi, Paşa Hamamı Aralığı No: 14 Trabzon adresindeki evde dünyaya gelmiş, ilkokulu Cudibey İlkokulunda okumuş, ilkokul sonrası eğitime devam etmemiştir.

İlkokuldan mezun olduktan sonra annesi Hatun Hanım ile evde yemek, börek yapmış, birlikte misafir ağırlamıştır. Çok güzel börek yaptığı söylenen Şadıman Sürel terziliği kardeşi Müjgan Sürel'den öğrenmiştir.⁶²

Üç kız kardeşin en büyüğü olarak 1970'li yıllara kadar birlikte diktikleri gelinlik, gelin ağırlığı, günlük ve gezmelik elbiseler, nişan ve nikâh kıyafeti, tayyör, ceket, manto gibi o yıllarda hazır bulunamayan giysilerin tümünün sürfilesini⁶³ sarmış, elde ilik açmış, düğme dikmiş, etek

⁵⁸ Aydın, 2019a: 1024-1038.

⁵⁹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

⁶⁰ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2018

⁶¹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

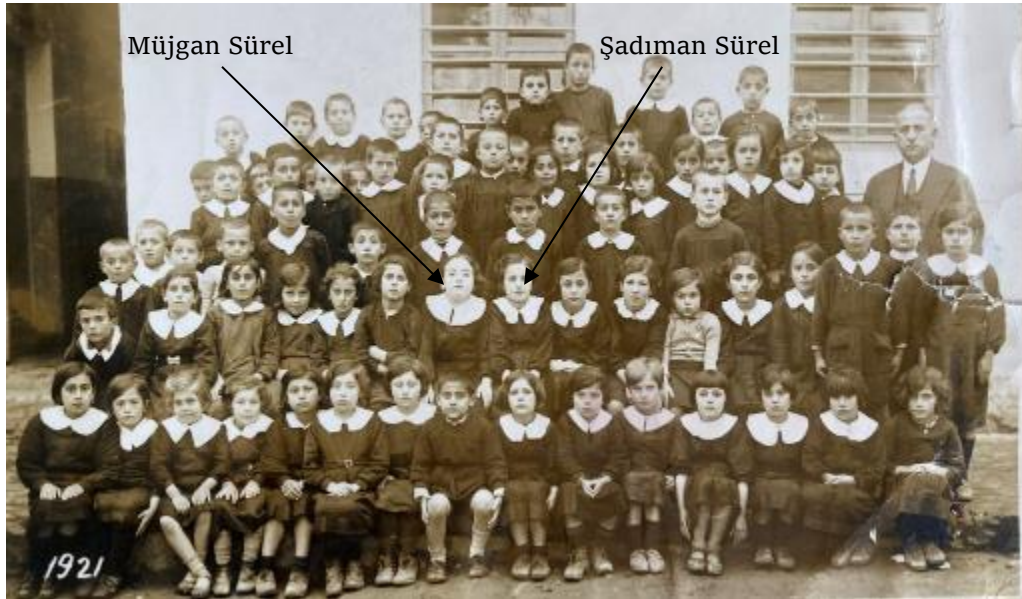
⁶² Güler (Sürel) Gündüz, Şadıman Sürel'in kardeşi, 24/ 02/ 2022 tarihli söyleşi

⁶³ Sürfile giysilerin dikiş paylarına yapılan bir kenar temizleme dikişidir. Elde yapılır. Giyside kesilmiş kenarların ipliklerinin akmaması, giysinin iç kısmının temiz olması amacıyla uygulanır.

baskısı, ütü yapmış ve sonuçta uzun yıllar Trabzon kadınına giydirmiş terzilerden birisi olmuştur.⁶⁴ Terzilik mesleğini bıraktıktan sonra da birlikte yaşamaya devam eden üç kız kardeş 2017 yılında önce Müjgan Sürel'i, 2022 yılında da Şadıman Sürel'i kaybetmiştir.

Foto. 13. Şadıman ve Müjgan Sürel'in ilköğrenim yaptığı tarihi Cudibey İlkokulu⁶⁵

Foto. 14. Şadıman ve Müjgan Sürel kardeşler ilkokulda⁶⁶ (Fotoğraf 1930'lu yılların sonunda Cudibey İlkokulunun bahçesinde çekilmiştir)

3.2. Müjgân SÜREL

Müjgân Sürel 02/02/1933 tarihinde aynı evde dünyaya gelmiş, ilkokulu Cudibey İlkokulunda okumuştur. İlkokuldan sonra Kız Enstitüsü orta kısımda okumuş, o yıl kış ortasında sarılık hastalığına yakalanmıştır. Çok ağır sarılık geçirmekte olan Müjgan Sürel Büyük İbrahim olarak

⁶⁴ Güler (Sürel) Gündüz, Şadıman Sürel'in kardeşi, 24/ 02/ 2022 tarihli söyleşi

⁶⁵ <https://www.google.com/search?rlz=trabzon+tarihi+cudibey+ilkokulu&fir,,> Tarihi okul binası Tanjant yolu yapımı nedeniyle yıkılmıştır.

⁶⁶ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

tanınan dâhiliye doktoru tarafından tedavi edilmiş, doktor o süreçte okula gitmesini yasaklamıştır. Bu sırada komşularının kızları biçki- dikiş öğrenmek üzere “Refika Hanım Biçki- Dikiş Yurdu”na gitmeye başlamıştır. Enstitüyü bitirmiş Refika Demircan Atapark’ın üstünde, Gülbahar Hatun Camiinin yukarısında, eski adı Ülkü İlkokulu, yeni adı Gülbahar Hatun İlkokulunun bahçesine yandan bakan bir evde yaşamakta, bu evde hem terzilik yapmakta hem de terzilik eğitimi vermektedir. Refika Demircan hanımın terzilik eğitimi verdiği ev ve ilkokul 1984 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından temeli atılıp yapımına başlanan Tanjant yolu nedeniyle yıkılmıştır.⁶⁷

Müjgân Sürel iyileştikten sonra okula dönmemiş, oyalanmak için komşu kızları ile Atapark’taki Refika Hanım Biçki- Dikiş Yurduna gitmeye başlamış, ancak zaman içinde terzilik hoşuna gitmiştir.

Yaz aylarında ailece eski adı Konaklar, yeni adı 1 nolu Bostancı Mahallesi, Adalet Caddesi, Babacan Sokak, No 3 adresindeki köyde yaşamış olan Müjgân Sürel öğrendiklerini ücretsiz olarak komşularına dikmeye başlamış, elbise, etek ne olursa dikmiştir. Dikiş dikmek Müjgan Sürel’in çok hoşuna gitmiş, yaklaşık 60-70 yıl önce, yaz aylarında köye çıkınca köylülere ağırlık dikmeye başlamıştır. Ağırlıkta gelinlik, misafirliğe giderken veya misafir geldiğinde giyilecek olan, yörede dışarılık olarak adlandırılan kışlık, yazlık elbiseler, gecelik, sabahlık ve günlük elbise dikmiştir. Ağırlıkta dikilen kışlık elbiseler yünlü, yazlık elbiseler ipekli, günlük elbiseler empirme kumaştan dikilmiştir.

Müjgân Sürel kışın şehre indikten sonra yine aynı terziye gitmiş ve patron (kalıp) çıkarmayı öğrenmiştir. Artık siparişlerini patron çıkararak kesip dikmeye başlayan Müjgân Sürel işini geliştirmiş, bu sefer sipariş veren hanımların üzerinde yumuşak bir kâğıt olan mulâj kâğıdı ile elbiselerin, mantoların mulâjlarını hazırlamış, kesmiş, prova yapmış ve dikmiş, etrafta adı duyulunca Trabzon’un tanınmış ailelerinin hanımlarına, doktorlara, avukatlara dikiş dikmeye başlamıştır.

Müjgan Sürel Sezen Ustaömeroğluna elbise, manto, tayyör, blüz, ceket, Nadire Memiş Yazıcıya tayyör, elbise, manto, Seçkin Erdemliye nişan kıyafeti, gelinlik ve gelin ağırlığı dikmiştir. Hasan Meleğin karısı Günay Melek’te müşterilerinden olup çeşitli giysiler dikmiştir. Müşterilerinden birisi de Haluk Güner’in eşi Esin (Işıl) Güner⁶⁸ olup, nişan kıyafeti, gelinliği, tayyör, etek, elbise, blüz, iç çamaşırı gibi giysilerden oluşan gelin ağırlığının tümü dikilmiş, giysilerinin tümünün kalıbı mulâj olarak hazırlanmış, gelin başı terzi kızların en küçüğü Güler (Sürel) Gündüz tarafından yapılmıştır.

Şatıroğullarından bir müşterisi “*Müjgancığım sen manto da, tayyör de dikersin*” demiş ve ilk olarak o kişiye manto dikmiş, manto Trabzonlu hanımlar tarafından çok beğenilince müşterileri daha da artmıştır.

Kardeşleri ile birlikte terzilik yaptığı süre içinde gelinlik, gelin ağırlığı, nişan elbisesi, nikâh kıyafeti, tayyör, günlük- dışarılık elbise, etek, bluz, manto gibi çeşitli giysiler diken Müjgan Sürel gelen siparişlerde model belirleme, ölçü alma, kişi üzerinde mulâj kâğıdı ile kalıp hazırlama, kesim, dikim ve prova gibi asıl işleri yapmıştır.⁶⁹

⁶⁷ Gülsen (Şakar) Gümüştekin, 1959 Trabzon doğumlu, 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi.

⁶⁸ Esin (Işıl) Güner, Seçkin Erdemli’nin teyzesinin kızı. Güler (Sürel) Gündüz ile 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi

⁶⁹ Güler (Sürel) Gündüz , Müjgan Sürel’in kardeşi, 24/ 02/ 2022 tarihli söyleşi

Foto. 15. Müjgan Sürel kendi diktiği elbise ile Çarşı Mahallesiindeki evde⁷⁰

3.3. Güler (SÜREL) GÜNDÜZ

04/09/1937 tarihinde ablaları ile aynı evde dünyaya gelen, evin yaşayan en küçük kızı Güler (Sürel) Gündüz ilkokulu İskender Paşa İlkokulunda okumuştur. O yıllarda (1944) İskender Paşa İlkokulu, Ziraat Bankasının sol köşesinden Kanuni Anadolu Lisesine giden yol üzerinde, bankanın bahçesine bitişik, 2022 yılı itibarıyla Tranzonspor satış mağazasının olduğu taş bina idi. Ziraat Bankasının olduğu yerde ise kilise bulunmaktaydı. İlkokul sonrası Kız Sanat Enstitüsünde eğitimine devam eden Güler (Sürel) Gündüz 3 yıl ortaokul, 2 yıl enstitüde eğitim görmüştür. Şimdi müze olan Kostaki Konağı o yıllarda Kız Sanat Enstitüsü olarak hizmet vermiş, Güler (Sürel) Gündüz Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, müzik gibi kültür dersleri görmüş, lisede Fransızca okumuştur. Meslek dersi olarak dikiş, nakış, moda- çiçek, yemek, resim dersleri görmüş, resim dersine Ferihan Kotancı, nakış dersine Türkan öğretmen, yemek dersine Mahmure Tarakçı, müzik dersine Sedat Sonat⁷¹ girmiş, Türkan öğretmenin soyadını hatırlamamıştır.

Güler (Sürel) Gündüz Enstitüyü bitirince ablaları ile birlikte evlerinde dikiş dikmeye başlamış, elbisenin bütün moda kısmı olarak ifade edilen çiçek, şapka, baş tacı, el buketi gibi aksesuarları ve ayrıca dikiş için gerekli malzemelerin çarşıdan alışı verişini yapmış, ablası Müjgan Sürel ile dikiş de dikmiştir.

Giysi kumaşları Kunduracılar caddesindeki Menekşe Mağazası, Binbirçeşit Kumaş Mağazası veya Harun Kumaştan alınmış, kumaşlar bu mağazalara İstanbul'dan kupon halinde getirilmiştir. Giysi modelleri model kitaplarından müşteriler ile beğenilmiş, beğenilen modelin mulâjı hazırlanmıştır.

Terzi Kızlar İstanbul'da Çiçek Pasajındaki bir kitapçıya abone olmuş, kullandıkları model kitaplarını bu kitapçıdan getirtmişler, terzilik yaptıkları sürede her ay bu kitapçıdan adreslerine

⁷⁰ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

⁷¹ Haydar Ağanın Trabzonda ikinci evlilik yaptığı Ayşe Hanım, Sedat Sonat'ın eşi Mualla Hanımın anneanesidir. Güler (Sürel) Gündüz ile 19/ 06/ 2022 tarihli söyleşi

model kitabı gelmiş, giysi modelleri bu kitaplardan müşteriler ile birlikte seçilmiştir. Terzilik mesleğini yaşadıkları evde yürütmüş olan terzi kızlar terzilik eğitimi vermemişlerdir.⁷²

Güler (Sürel) Gündüz, ablaları ile birlikte terzilik yaptıkları sürede müşterileri olan Onganlardan Kebire Ongan, teyzesi Aslı Şatıroğlu, Demet Ongan, Şatıroğullarından Rezzan Şatıroğlu'na gezme elbisesi, etek ve ceketten oluşan tayyör, tayyör içine blüz, Kebire Ongan hanımın kızları ve gelini Ayşe hanıma nişan kıyafeti, gelin ağırlığı dikmiştir.

Gelin ağırlığı olarak yazlık döpiyes, kışlık tayyör, tayyör ve döpiyes içine ipek blüz, yünlü ve ipekli gezme elbiseleri, ipek gecelik, ipek sabahlık ve o yıllarda hazır iç çamaşırı bulunmadığı için iç çamaşırı dikilmiştir.

Müşterilerinden birisi de Şule Eczanesinin sahibi Şule Hanım olup kendisi ve annesinin kıyafetleri, abisinin eşinin nişan elbisesi ve gelin ağırlığı, Atalların gelini Memnune hanımın⁷³ günlük ve gezme kıyafetlerinin tümü terzi kızlar tarafından dikilmiştir.

O yıllarda Trabzon'da demir ticareti yapan Akçay ailesinin hanımları da müşterilerinden olup, bu aileden Naide Akçay'ın kızı Zerrin Akçay'ın nişan kıyafeti, manto, elbise gibi tüm kıyafetleri dikilmiş, Naide Hanım'ın gezme kıyafetleri, kız kardeşi Ayfer hanımın⁷⁴ gelin ağırlığı da terzi kızlar tarafından dikilmiştir. Hikmet Savaşkan'ın nişan kıyafetini de diken terzi kızlar, kat kat eteği olan kıyafette dantel ve düz ipek kumaş kullanmıştır.⁷⁵

Müşterileri dışında kendileri ve ailenin de tüm giysilerini diken terzi kızlar, içlerinde evlilik yapan küçük kardeşleri Güler (Sürel) Gündüz'ün nişan nikâh, gelinlik, gelin ağırlığı gibi giysilerini, kendilerinin günlük ve gezme kıyafetlerini, manto, tayyör, etek gibi giysilerini de dikmiş, aile ekonomisine önemli katkı vermiş, Trabzon'un aranan terzileri olmuşlardır.

Foto. 16. Türkan Öğretmen⁷⁶

Fotoğraf 17. Güler Sürel kendi diktikleri giysiler ile⁷⁷

⁷² Güler (Sürel) Gündüz, 24/ 02/ 2022 tarihli söyleşi

⁷³ Ortopedist Selim Atal'ın annesi, Güler (Sürel) Gündüz ile yapılan 19/ 05/ 2022 tarihli söyleşi

⁷⁴ 1980 sonrası Trabzon Belediye Başkanlığı yapmış Orhan Karakullukçu'nun kardeşinin eşi, Güler (Sürel) Gündüz ile yapılan 19/ 05/ 2022 tarihli söyleşi

⁷⁵ Güler (Sürel) Gündüz ile yapılan 19/ 05/ 2022 tarihli söyleşi

⁷⁶ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022, 1954 tarihli vesikalık fotoğraftaki Türkan Öğretmen Trabzon Kız Enstitüsünde görev yapmış, Güler Sürel'in nakış öğretmeni olmuştur.

⁷⁷ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 18. Güler Sürel Kız Sanat Enstitüsünde öğretmen ve arkadaşları ile⁷⁸

Foto. 19. Güler Sürel resim öğretmeni Ferihan Kotancı ve sınıf arkadaşları ile⁷⁹

⁷⁸ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

⁷⁹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 20. Güler Sürel sınıf arkadaşları ile bayramda, Belediye binası önünde⁸⁰

Foto. 21. Güler Sürel 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramında geçit töreninde⁸¹

⁸⁰ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

⁸¹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 22. Güler Sürel ve arkadaşı, kıyafetler terzi kızlar tarafından dikilmiştir.⁸²

Foto. 23. Güler Sürel yazın yaşadıkları köyde, kıyafet kendileri tarafından dikilmiştir.⁸³

⁸² Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

⁸³ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022

Foto. 24. 1960'lı yıllar terzi Müjgan Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz⁸⁴

Fotoğraf Çarşı Mahallesiinde büyük postanenin altındaki sokakta çekilmiş, kıyafetleri kendileri dikmiştir.

Foto. 25. İbrahim Sürel kız kardeşi, kızları ve aile yakınları ile köyde⁸⁵

⁸⁴ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2018.

⁸⁵ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Müjgan Sürel Güler Sürel

Foto. 26. Müjgan Sürel, Güler Sürel ve arkadaşları. Giysiler terzi kızlar tarafından dikilmiştir.⁸⁶

Güler SÜREL

Müjgân SÜREL

Foto. 27. Müjgan Sürel ve Güler Sürel⁸⁷

Müjgân Sürel ve Güler Sürel kardeşlerin giydikleri mantolar kendileri tarafından dikilmiştir. Güler Sürel'in 1950'li yıllarda giydiği krem renk, kurvaze kapama, erkek yakalı, raglan kollu, yünlü kumaştan dikilmiş mantosu 2022 yılında giyilen mantolarla aynı modelde olup, bu model günümüzde de çok tercih edilmektedir. Müjgân Sürel'in mantosu vizon renk yünlü kumaştan, dik yakalı ve japone kollu olarak dikilmiştir.

⁸⁶ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

⁸⁷ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 28. Terzi Kızlar, sağdan sola Müjgan Sürel, Şadıman Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz, 2016 yılı, Trabzon⁸⁸

4. Terzi Kızların Diktiği Kıyafetler

Foto. 29. Terzi üç kız kardeş dikiş dikerken, sağdan sola Şadıman Sürel, Müjgan Sürel, Güler Sürel⁸⁹

⁸⁸ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2018.

⁸⁹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 30. Terzi Kızların babaannesi Asiye Hanımın dikiş diktiği kara makine⁹⁰

Makine, Halil Ağanın eşi Asiye Hanım tarafından Merzifon'dan muhacirlikten döndükten sonra Trabzon'da alınmış, ev halkının giysi ihtiyacı dikilmiştir. En az 100 yıllık olan ayaklı dikiş makinesi terzi kızlar dikiş dikmeye başladıkları yıllarda da kullanılmış, terzi kızlar uzun yıllar bu makinede dikiş dikmiş, daha sonra sandıklı, elektrikli SINGER marka dikiş makinesi alınmış, siparişler artık o makinede dikilmeye başlanmıştır.

Foto. 31. Hikmet Savaşkan nişan kıyafeti⁹¹

Foto. 32. Hikmet Savaşkan gelinliği⁹²

⁹⁰ N. Aydın fotoğraf arşivi, 2018.

⁹¹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2018, gelin Süleyman Saim Tekcan'ın kız kardeşi.

⁹² Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Nişan kıyafeti ve gelinlik terzi kızlar tarafından dikilmiş, gelin başındaki taç ve duvak Güler (Sürel) Gündüz tarafından yapılmıştır. Nişan kıyafeti belden kesik, bedene oturan bir modelde dikilmiş, eteği kat kat yapılmıştır. Katların birisinde düz ipek, diğerinde dantel kumaş kullanılmış, düz kumaştan yapılan katların kenarı biye ile temizlenmiştir. Gelinlik saten kumaştan dikilmiş, belden kesik, kloş etek, kare yaka ve karpuz kollu modelde dikilmiştir. Taç yapımında kullanılan kumaş jelâtinle kolalanmış, çeşitli kalıplar kullanarak hazırlanmış mine ve yapraklar ile taç oluşturulmuştur. Trabzon ve yöresinde gelinlerin duvaklarına gelin teli takılması gelenekler arasında olup, Hikmet Savaşkan'ın gelin tacı da duvağın sol tarafına takılan oldukça uzun gelin teli ile süslenmiştir. Gelinliği tamamlayan aksesuar olarak eldiven takılmış ve sol elde ipek mendil kullanılmıştır.

Foto. 33. Birsal Keleş nikâh kıyafeti⁹³

Eskiden Trabzon'da aynı gün içinde nişan ve nikâh yapılır, gündüz nikâh kıyılır, akşam nişan takılıp eğlence yapılırdı. Terzi kızlar tarafından Birsal Keleş'e 1962 yılında dikilen nişan ve nikâh kıyafeti ipek elbise ve ipek brokar kumaştan dikilmiş pardösüden oluşmuştur. Elbise nişanda giyilmiş, elbise ile birlikte pardösü nikâhta giyilmiştir. 1962 tarihli ve imzalı fotoğrafta kıyafetleri diken Sürel ailesine sevgi ve minnet duyguları belirtilmiştir.

⁹³ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

⁹⁴ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 34. Gülseren Uçkun nişan kıyafeti⁹⁴

Terzi kızlar tarafından dikilen nişan kıyafetinde şifon kumaş kullanılmış, V yakalı, düşük kollu ve diz altı boyda dikilen kıyafetin modeli moda dergilerinden birlikte beğenilmiştir. Belden kesik, beden pensler ile oturtulmuş, evaze etekli, etek beli yanlarda pilili olup etek önünde ve boyunda geniş ve büzgülü bant yapılmış, belden başlayan büzgülü bant gittikçe genişletilerek etek boyuna döndürülmüş, ön belde iki baskı düğme ile süsleme yapılmıştır.

Foto. 35. Gelin Esin (Işıl) ve eşi Haluk Güner ⁹⁵

Terzi kızlardan Müjgan Hanım tarafından Esin Işıl'a dikilen gelinlikte gelin tacı ve duvağı Güler Sürel Gündüz tarafından yapılmış, gelin tacı için küçük mineler ve yapraklar hazırlanarak taç oluşturulmuştur. Kayık yakalı, düz dar gelinlikte ipek saten kumaş kullanılmış, gelinlikte aksesuar olarak boyu dirsekte olan ve dirsek boyu saten bantlı eldiven kullanılmıştır.

Foto. 36. Güler (Sürel) Gündüz nişan ve nikâh kıyafeti⁹⁶

Güler (Sürel) Gündüz'ün nişan ve nikâh kıyafeti Terzi Kızlar olarak tanınan üç kız kardeş tarafından dikilmiştir. Elbise nişanda, elbise ve üstündeki uzun kadife ceket aynı gün kıyılan nikâhta giyilmiştir. Nişan elbisesinde mavi renk ipek şifon kumaş kullanılmış, etek boyu yapraklar ile süslenmiştir. Yapraklar üste giyilen kadife ceket kumaşından çiçek kalıpları ile hazırlanmış, jelâtinle kolalanmış, topuz ile ütülenmiş ve elbise eteğine birer boncukla tutturulmuştur. Ceket japone kollu, kol boyu turvakar, elbise boyundan kısa, geniş hakim yakalı, yakada tek düğmeli ve astarlı olarak dikilmiştir.

⁹⁵ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

⁹⁶ 20/11/1968 tarihinde Güler Sürel, Atilla Gündüz'ün nişan ve nikâhı yapılmıştır. Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 37. Güler (Sürel) Gündüz ve eşi Atilla Gündüz düğün fotoğrafı⁹⁷

Güler (Sürel) Gündüz'ün gelinliği, Terzi Kızlar olarak tanınan üç kız kardeş tarafından dikilmiştir. Uzun kollu, düz dar gelinlik Menekşe Kumaş mağazasından alınan saten düşes kumaştan dikilmiş, elde aksesuar olarak eldiven kullanılmıştır. Düz dar gelinliğin etek kısmı ön, yanlar ve arkadan yırtmaçlı olup, yırtmaç yerlerine üçgen ek yapılmış, ek dikişlerin üzeri rafyadan yapılmış papatyalar ile süslenmiştir. Rafya Cüceler Tuhafiyeden alınmış, rafyadan yapılmış papatyalar, papatyaların ortasındaki tohumlar, duvak, gelin başı, el çiçeği Güler Sürel tarafından hazırlanmıştır.

Foto. 38. Semra Erdağ ve eşi düğün fotoğrafı⁹⁸

Gelin, Terzi Kızların Mintaha halasının küçük kızı Semra Erdağ olup, gelinlik Terzi Kızların en küçüğü Güler (Sürel) Gündüz tarafından İstanbul'da dikilmiş, İstanbul'da yapılan düğünde giyilmiştir. Gelinlik boydan bütün, pensler ile vücuda oturtulmuş, V yakalı, uzun kollu ve kuyruklu modelde olup, saten düşes kumaştan dikilmiştir. Duvak ve gelin başı da Güler (Sürel) Gündüz tarafından yapılmış, duvağın tüm kenarına dantel applike edilmiş, gelin teli duvağa değil el buketine yerleştirilerek farklı bir moda yaratılmıştır.

⁹⁷ Güler Sürel, Atilla Gündüz'ün düğünü 1972 yılında yapılmıştır. Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

⁹⁸ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 39. Terzi kızlar tarafından 1970'li yıllarda dikilmiş kıyafetler⁹⁹

Sol başta Müjgan Sürel, yanında Şadımın Sürel, sağ başta Güler Sürel. Gelin, terzi kızların Mintaha halasının kızı Gönül (Erdağ) Peker. Gelinlik, gelin başı ve diğer kıyafetleri terzi kızlar dikmiş, giysilerin ne kadar modern olduğu görülmüştür.

Foto. 40. Terzi kızlar ve arkadaşları¹⁰⁰

Fotoğraf 40'daki terzi kızlardan Müjgan Sürel'in giydiği elbise ve ceket, Güler Sürel'in giydiği kloş etek, arkadaşlarının kıyafetleri terzi kızlar tarafından dikilmiştir. Semerciler yokuşunun başında sol köşede bulunan Özdemir Kumaş mağazası uzun yıllar sattığı kaliteli kumaşlarla Trabzon insanına hizmet etmiş, 2000'li yıllarda kapanmıştır. Fotoğraf Özdemir Kumaş mağazası sahiplerinin Çarşı Mahallesiinde oturdukları evin terasında çekilmiştir.

⁹⁹ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

¹⁰⁰ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 41. Havva Şakar nişan kıyafeti¹⁰¹

Nişan kıyafeti 1971 yılında terzi kızlardan Müjgan Sürel tarafından dikilmiş, kıyafetin göğüs altı dikişi üzerindeki çiçeklerini Güler (Sürel) Gündüz, dikiş paylarının sürfilesi ve baskılarını Şadıman Sürel yapmış, nişan kıyafeti Havva Şakar tarafından 13 Şubat 1971 yılında giyilmiştir.

Mavi renk, ipek bürümcük şifon kumaştan dikilen nişan kıyafeti göğüs altından kesik, evaze etekli, etek boyu ayak bilekleri hizasında, ön etek tek parça, arka etek iki parça, iki katlı kısa, çan kollu, ön beden büzgülü, kayık yakalı, arka beden kurvaze kapamalı, V yakalı modelde dikilmiş, giysi bedeni ve eteği astarlanmış, astar olarak açık mavi renk, ipek beatrix kullanılmıştır. İpek bürümcük şifon kumaş ve beatrix astar Kunduracılar Caddesindeki Menekşe Kumaş mağazasından alınmıştır. Güler (Sürel) Gündüz tarafından yapılan çiçeklerde kıyafet kumaşı olan mavi renk, ipek bürümcük şifon kullanılmış, çiçek yapımı için kumaş jalatinle kolalanmış, çiçekler göğüs altı dikişine, füme rengi kesme boncukla dikilerek süslenmiştir. Ön yaka verev biye ile temizlenmiş, sol yanda tek taraflı fermuarlı kapama yapılmış, etek ve kol boyları ile arka yaka kenarında açık baskı, ön yaka çevresinde verev biye ile temizlenmiş ve kapalı baskı yapılmıştır. Tüm dikiş paylarına ince ibrişim iplik ile sürfile sarılmıştır.

¹⁰¹ Gülsen Gümüştekin, Trabzon, 2022.

Foto. 42. Müjgan Sürel'e ait döpiyes¹⁰²

Döpiyes 1970'li yıllarda Müjgan Sürel tarafından bir baloda giymek üzere dikilmiş ve uzun yıllar kullanılmıştır. Etek ve ceket olmak üzere iki parçadan oluşmuş döpiyes, ipek kadife kumaştan dikilmiş, ipek beatrix astar ile astarlanmıştır.

Etek düz, dar modelde dikilmiş, etek boyu diz altında, bel pensler ile oturtulmuş, kemersiz bel çalışılmış, duble astarlama yapılmıştır. Sol yanda tek taraflı fermuarlı kapama yapılan etek beline agraftan dikilmiştir.

Ceket uzun kollu, hakim yakalı, mostralı kapamalı ve kuplu bir modelde dikilmiş, ipek beatrix astar ile astarlanmıştır. Kapamada küçük siyah çıt çıt kullanılmış, yaka ve belde kemer tokası ile hem kapama, hem süsleme yapılmıştır. Omuzların dik durması için vatka kullanılmış, vatka tahta pamuk kullanılarak terzi kızlar tarafından yapılmıştır.

Müjgan Sürel'e ait bu kıyafet Güler (Sürel) Gündüz tarafından Nazmiye Aydın'a, Trabzon'da açılacak bir giysi müzesinde sergilenmek üzere bağışlanmıştır.

¹⁰² Güler (Sürel) Gündüz, Trabzon, 2022, fotoğraf Nazmiye Aydın, Haziran 2022.

Foto. 43. 1970'li yılların sonu, Terzi Kızlar¹⁰³

1940'lı yıllardan başlayarak Trabzon kadınına giydiren ve Terzi Kızlar olarak tanınan üç kız kardeş, soldan sağa Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler (Sürel) Gündüz. Kıyafetler kendileri tarafından dikilmiş, Şadıman Sürel'in giydiği spor ceket en küçük kız kardeşi Güler (Sürel) Gündüz'ün nikâhı için dikilmiştir. Taba renk, yünlü, tüvit kumaştan dikilmiş etek ve ceket Şadıman Sürel tarafından uzun süre giyilmiştir.

Foto. 44. Terzi Kızların fotoğraf albümü¹⁰⁴

Albüm kapağında açık gri renk ipek tafta kumaş kullanılmış, kumaş üzerindeki çiçek buketi deseni Güler (Sürel) Gündüz tarafından çizilip, boyanmıştır. Yapılan araştırmada yer alan fotoğrafların büyük bir kısmı ailenin bu albümünden alınmıştır.

¹⁰³ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

¹⁰⁴ Güler (Sürel) Gündüz fotoğraf albümü, 2022.

Foto. 45. Konaklar Köyünde Hacıpaşaoğlu Hayratı çeşme¹⁰⁵

Terzi Kızların annesi Hatun Hanımın babası Hacıpaşaoğlu Mehmet Efendi'nin hayratı olarak 1841 yılında yapılmış çeşme Konaklar köy yolu üzerinde, Doğa kolejinden yaklaşık 200m yukarıda, sol tarafta olup, 2022 yılı itibarıyla hala kullanılmaktadır.

Sonuç

İnsanoğlunun en temel üç ihtiyacından birisi olan giyim, toplumların sosyo- ekonomik ve kültürel kimliğinin bir göstergesidir. Kültürel miras olarak tanımlanan tüm geleneksel değerlerin araştırılıp incelenmesi, yarınlara taşınması konusu günümüzün nasıl ki önemli koruma çalışmalarından birisi ise, aynı şekilde giysiler ve giysileri diken terzilerin de araştırılıp incelenerek birer kültürel miras olarak yarınlara taşınması gerekmektedir.

Bu araştırmada kültürel mirasımız olan giysiler ve giysileri diken terzilerden Trabzon'da terzi kızlar olarak tanınmış üç kız kardeşin 1940'lı yıllardan başlayıp yaklaşık 40 yıl boyunca yaptıkları terzilik mesleğinin o yıllardaki önemine ilişkin birçok özellik ortaya konulmuş, bu özellikler şu şekilde sıralanmıştır.

- 1930'lu, 40'lu, 1950'li yıllarda Türkiye'de Hazır Giyim Sanayinin olmadığı,
- 1930'lu, 40'lu yıllarda kadın, erkek ve çocuk için hazır satılan giysi bulunmadığı,
- 1920'li, 30'lu, 40'lu, 50'li, 60'lu ve hatta 70'li yıllarda dahi Trabzon'da kadın giysilerinin dikiş bilen kadın terzilere diktirildiği,
- 1925 yılına kadar terzilerin mahallelerde terzilik yapan kadın terzilerin yanında yetiştirdiği veya evinde dikiş bilen büyük hanımlardan terzilik öğrendiği,
- 1925 yılından sonra açılan biçki- dikiş yurtlarında terzilik eğitimi vermeye başlandığı,
- 1925 yılından sonra açılan biçki- dikiş yurtlarında terzilik eğitimi alan kişilerin bir kısmının biçki- dikiş yurdu açtığı, bu yurttan hem öğrenci yetiştirip hem de sipariş dikiş diktiği,
- Bir kısmının evinde dikiş diktiği, ayrıca terzilik öğrettiği,
- Bir kısmının ise evinde sadece sipariş dikiş diktiği,
- Terzilerin dikmiş olduğu günlük ve özel giysi modellerinin özgün, abartısız ve fonksiyonel olduğu
- Giysilerin uzun yıllar kullanılarak eskitildiği,

¹⁰⁵ Nazmiye Aydın fotoğraf arşivi, Temmuz 2022.

- Giysilik kumaş ve gelin ağırlığındaki kumaşlar ailenin maddi durumuna göre Trabzon'daki belli başlı mağazalardan alındığı,
- Bu mağazaların Harun Kumaş, Binbir Çeşit, Menekşe kumaş mağazaları olduğu,
- Ayrıca Sümerbank'tan günlük yaşam için gerekli elbiselik kumaşların alındığı,
- Gelin olacak genç kıza ağırlık olarak, evlendiğinde uzun bir süre gerekli olacak günlük, gezmelik veya özel günler için iç ve dış giyimlik kumaş alındığı,
- Bu kumaşların ipek, yün, pamuk gibi doğal liflerden elde edilmiş iplikler ile dokunmuş doğal kumaşlar olduğu,
- Dış giyimler gibi don, külot, sutyen, kombinezon, gecelik, sabahlık gibi iç giyimlerin de o yıllarda terzilere diktirildiği,
- 1936 yılında Trabzon'da Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulunun açılmasının itici gücünün biçki- dikiş yurtları olduğu,
- Trabzon'da Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulunun açılması ile biçki- dikiş yurtlarının işlevlerini tamamladığı bilgisi edinilmiş,
- Fotoğraflar ile aktarılan bilgilerin örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Her zaman geçerli ve önemli meslekler arasında olan terzilik, hazır giyim sanayinin gelişip, yaygınlaşmadığı, kadının çalışma hayatında henüz çok aktif yer almadığı 1930, 40, 50'li yıllarda da önemini korumuştur. Yaygın eğitim kursları şeklinde, mahallelerde açılan biçki- dikiş kurslarında eğitim alan kadınların bir kısmı sadece terzilik mesleğini icra ederek toplumu giydirme gibi çok önemli bir misyonu üstlenmiş, bir kısmı da hem terzilik yaparak toplumu giydirmiş, hem de evlerinde verdikleri biçki, dikiş, nakış eğitimleri ile buldukları çevrede, halk eğitimine, toplumunun gelişmesi ve aydınlanmasına önemli katkı vermişler, terzilik mesleğinin okullaşmasının öncüleri olarak geleneksel giyimden, günümüzde tasarım giyime giden yolu açmışlardır (fotoğraf 48). Bu nedenle Trabzon kadını giydiren, kadın giyimine özgünlük katan Şadıman Sürel, Müjgan Sürel ve Güler Sürel Gündüz nezdinde adını bilmediğimiz tüm kadın terzileri saygıyla anıyor, Cumhuriyet aydınlanmasında halk eğitimine verdikleri katkı nedeniyle şükranlarımı sunuyorum.

Foto. 46. Trabzon yöresi geleneksel kadın giysisi¹⁰⁶

Foto. 47. Kadın terzinin diktiği modern giysi¹⁰⁷

Foto. 48. Tasarım ceket¹⁰⁸

¹⁰⁶ Selim Cihanoğlu, Trabzon Yöresi Giysileri El İşleri ve Kalıpları, 2020, s. 65

¹⁰⁷ Nazmiye Aydın, 1940'lı Yıllarda Trabzon'da Bir Terzi, Nazire Ata, Al Farabi Kongresi, 2019, Erzurum, s. 1038

¹⁰⁸ Fatma Tomar koleksiyonu

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya (2006), "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmenin 160. Yılında Darülmualimin'in İlk Yıllarına Toplu ve Yeni Bir Bakış", *OTAM Dergisi*, 20/20, 17-58.

Aydın, Nazmiye (2019), "1940'lı Yıllarda Trabzon'da Bir Terzi "Nazire ATA", *Al Farabi IV. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 2-5 Mayıs 2019, Erzurum, İksad Yayınevi, 1024-1038

_____ (2019), "Trabzon'da Yok Olan Dokuma Sanatı; Ketan", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 26, 577-622.

Bayraktar, Fatma (1976), *Dış Giyim Temel Bilgi ve İşlemler*, Ankara.

Behire Hakkı, *Biçki Nazariyatı ve Kavaidinin Tedrisat-ı Aliye Kısmı*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1329.

_____ 1341(a), *Biçki Yurdu Teşkilat-ı Esasiye ve Talimatname-i Dâhilîsidir*, İstanbul,

_____ 1341(b), *Türk Kadınları Biçki Yurdu'nun Teşkilat-ı Esasiye ve Talimatname-i Dâhilîsi*, İstanbul, 1341,

Cihanoğlu, Selim (2020), *Trabzon Yöresi Giysileri El İşleri ve Kalıpları*, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları.

Demir, Mine (2016), "Osmanlı Kadınları Arasında Modanın Yaygınlaşmasında Bir Araç Olarak Biçki-Dikiş", *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, 71-75.

Gedikoğlu, Haydar (2016), *Trabzon Folkloru*, Seçil Ofset.

Görünür, Lale (2011), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri*, İstanbul.

Gürcüm, Banu Hatice (2010), *Tekstil Malzeme Bilgisi*, İzmir: Kerasus Yayınları.

Karakışla, Yavuz Selim (2003), "Osmanlı Hanımları ve Kadın Terzileri (1869-1923)", *Tarih ve Toplum*, 39/232, 11-20.

Kurnaz, Şefika (1991), *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839- 1923)*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu.

_____ (2011), "Türk Yurdu ve Kadın (1911-1918)", *Türk Yurdu*, 31/282, 58-64.

Lokmanoğlu, Perihan (1990), *Hazır Giyim ve Konfeksiyon Makineleri*, Ankara.

Moda Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013.

Saatçioğlu, Kenan (2019), "Bir Terzinin Kitabı: Biçki Nazariyat ve Kavâidi", *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 22, 103-112.

Somel, Selçuk Akşin (2000), "Osmanlı Modernleşme Döneminde Kız Eğitimi", *Kebikeç*, 10, 223-238.

Tarihi Süreçte Trabzon Kadınının Giyinişi Albümü, (Haz. Yüksel Aksu), Ankara: Trabzon Vakfı Kadın Platformu, 2016.

Usta, Veysel (2017), "Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları", *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Trabzon, 590-613.

İnternet Kaynakları

<https://www.kariyer.net/pozisyonlar/terzi/nedir>, erişim 19/11/2019

<https://eksisozluk.com/makarr-i-nisvan--2404743> erişim 6/4/2020

<https://www.google.com/search?rlz=trabzon+tarihi+cudibey+ilkokulu&> erişim 24/02/2022

Kaynak Kişiler

Şadıman SÜREL, Haydar Ağanın torunu İbrahim Sürel'in en büyük kızı

Güler (Sürel) GÜNDÜZ, Haydar Ağanın torunu İbrahim Sürel'in en küçük kızı

Gülşen (Şakar) GÜMÜŞTEKİN

Fatma Tomar, Trabzon Halk Eğitim Merkezi, Usta Öğretici